

CÜMLENİN ÖGELERİ

Öge: Bir cümleyi oluşturan sözcük veya sözcük gruplarına öge denir. Ögeler bulunurken önce temel ögeleri (yüklem, özne), daha sonra yardımcı ögeleri (nesne, dolaylı tümleş, zarf tümleşci) bulmamız gerekir.

Cümlelerin Ögeleri

A) Temel Ögeler

- 1) Yüklem
- 2) Özne

B) Yardımcı Ögeler

- 1) Nesne (Düz Tümleş)
- 2) Dolaylı Tümleş (Yer Tamlayıcısı)
- 3) Zarf Tümleşci

A) Temel Ögeler

1) Yüklem: Cümlede anlatılan iş, oluş ve hareketi ya da yargıyı üzerinde taşıyan ögedir. Yüklemsiz cümle olmaz.

- ❖ Fiiller kip eki (-di, -miş, -ecek, -acak, -(i)yor, -( )r, -meli, -malı, -se, -sa, -e, -a) alarak yüklem olur. Okullar haziranda kapanacak.
- ❖ İsimler ek-fiil eki (-imiş, -idi, -dir) alarak yüklem olur. En sevdiğim arkadaşım Ali'dir.

Yahya Kemal güzel şiirler yazmıştır.
Arkadaşım hata yaptığını kabul etti.
Ağır ağır çıkacaksınız, bu merdivenleri.
Söndürün lambaları, uzaklara gideyim.
Asıl kök ve öz derinliklerdedir.

2) Özne: Bir cümlede yüklem bildirdiği işi yapan ya da yargıyı üstüne alan ögeye denir. Özneyi bulmak için yüklem "kim?, ne?" soruları sorulur.

Özne Çeşitleri

a) Gerçek Özne: Yüklem bildirdiği yargıyı yapan ögenin cümlede kullanılmasıyla oluşan öznedir. Gizli özne de gerçek öznedir.

Geceleyin bir ses böler uykumu.

G Ö Y

Bakakalırım, giden geminin ardından. (Gizli Ö. Ben)
Y.

Yağmurlardan sonra büyümüş, başak.

Durmadan annesini soruyordu.

b) Sözde Özne: Bazı cümlelerde işi yapan belli değildir. Bu cümlelerde işten etkilenen öge (nesne) sözde özne kabul edilir. Yüklemde çatı eki "-l ve -n" vardır.

Hırsız, akşama doğru yakalandı.

S Ö Y

Halılar, bin bir emekle dokundu.

S Ö Y

Ali, dün okuldan kovulmuş. / Okulun camı kırıldı.

B) Yardımcı Ögeler

1) Nesne (Düz Tümleş): Cümlede öznenin yaptığı işten etkilenen sözcük veya söz gruplarına nesne denir.

a) Belirtili Nesne: İsmi belirtme (-i) hal ekini alan nesne türüdür. Belirtili nesneyi bulabilmek için yüklem "neyi?, kimi?, nereyi?" soruları sorulur.

Biz onu dün çarşıda gördük.

Ö B'li N Y

Ö, nehirde balık tutmayı sevmez.

Ö B'li N Y

b) Belirtisiz Nesne: İsmi yalın durumda bulunan nesne türüdür. Yüklem "ne?" sorusu sorulur.

Arkadaşıma eni bir şiir kitabı aldım. (Gizli Ö. Ben)

B'siz N Y

Öğretmen: "Sizler geleceğin mimarı olacaksınız." derdi.

Ö B'siz N Y

2) Dolaylı Tümleş (Yer Tamlayıcısı): Adın "-e,-de,-den" durum eklerini alan sözcüklerin cümlede üstlendikleri göreve dolaylı tümleş denir. yükleme;

<u>e</u>	<u>de</u>	<u>den</u>
Neye?	Neyde?	Neyden?
Nereye?	Nerede?	Nereden?
Kime?	Kimde?	Kimden?

Her ızdırıp, insana ayrı bir şey öğretir.

Ö DT B'siz N Y

Bahçesinde solmayan güller varmış.

DT Ö Y

Bana, okumaktan söz edin.

Uyarı: "-dığından" sebep (neden) bildiren cümlelerdeki hal eki zarf tümleşindeki "niçin?" sorusuna cevap verdiği için zarf tümleşci olur.

Ağladığından gözleri kızardı. (niçin kızardı)

Uyuduğundan kapıyı duymadı. (niçin duymadı)

3) Zarf Tümleşci: Yüklemi yön, zaman, durum, vasıta, sebep, şart, miktar yönüyle etkileyen kelimelere zarf tümleşci denir. Yüklem;

Ne zaman?	Nasıl?	
Ne kadar?	Niçin?	Nereye?
Ne ile?	Kim ile?	

Çocuk hıçkırık hıçkırık uzaklaştı.

Ö ZT Y

Bu şiiri kar yağarken yazdım.

İstanbul'a uçakla gittik.

Uyarı: "Nereye" sorusu hem dolaylı tümleşcin hem de zarf tümleşcinin sorusudur. "İçeri, dışarı, ileri, geri, aşağı, yukarı, öte, beri" gibi yer-yön zarfları kullanıldıkları bütün cümlelerde eksiz kullanılırlarsa zarf tümleşci olur. Eğer adın -e, -de, -den halinde bulunursa dolaylı tümleşci olur. (İçeriye, içeride, içeriden...)

Kapıcı hızla aşağı indi. / Kapıcı hızla aşağıya indi.

Ö ZT ZT Y Ö ZT DT Y

Kardeşini yukarı çağırdı. / Kardeşini yukarıdan çağırdı.

B'li N ZT Y B'li DT Y

✓ **Bilgi:** Öge dizilişi yazılırken gizli özneler yazılmaz.

*Ben yarın Ankara'ya gideceğim. Ö/ZT/DT(YT)/Y

*Yarın Ankara'ya gideceğim. ZT/DT(YT)/Y

1. "Uzaktan geliyordu, biraz önce duyduğum sesler." cümlesinde ögelerin doğru dizilişi hangisidir?

- A) Ö / DT / Y B) Y / DT / Ö
C) DT / Y / Ö D) DT / Ö / Y

2. "Babam, hareketlerimize dikkat etmemizi ister." cümlesinde özne olan kelime, aşağıdaki cümlelerin hangisinde dolaylı tümleş görevindedir?

- A) Şehre giderken babamdan izin aldım.
B) Babam her zaman rahat konuşur.
C) Ağabeyim gidip babamı çağırdı.
D) Bu fotoğraf babamın bir hatırasıdır.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisi yalnızca özne ve yüklemden oluşmaktadır?

- A) Okula giderken babama rastladım.
B) Geçmiş günleri andıkça umutlanırım.
C) Telgrafı alır almaz yola koyuldum.
D) Arabasını satan adam üzgündü.

CÜMLENİN ÖGELERİ TEST SORULARI

1. **Hangi cümlelerin ögeleri** “özne-dolaylı tümleş- yüklem” **şeklinde sıralanmıştır?**

- A) Kâzım Efendi, sokağın köşesindeki küçük dükkânı kiraladı.
B) O, müşterinin her istediğini karşılamayı düşündü.
C) Ekmekten pirince kadar her şey bu dükkânda bulunacaktı.
D) Alış verişe gelen herkes dükkânın yeni sahibini kutladı.

2. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemi yanlış gösterilmiştir?**

- A) Kuşu gören köpek ona doğru yöneldi.
B) Konuşulanlara istemeyerek kulak verdi.
C) Yaz gelince evimizi tamir ettireceğiz.
D) Sobanın iyi yanmamasının nedeni kömürün kalitesiz olmasıdır.

3. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birden çok zarf tümleci vardır?**

- A) Kuş, avcıyı görünce hızla oradan uzaklaştı.
B) Tatil bitince babam beni istedi.
C) Azgın boğa zincirden kurtulmak için çabalıyordu.
D) Rüzgâr çıkınca soba tütmeye başladı.

4. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ögeler, “Öğrenciler, dönem ödevlerini kütüphanede yapıyorlardı.” cümlesindeki ögelerin sıralanışına uygundur?**

- A) Gemiciler, güneşin batışını uzaktan seyrettiler.
B) Karıncalar, durmadan yuvalarına yiyecek taşıyorlardı.
C) Kuşlar, ağacın dalına yuva yapmış.
D) Yolcular uçaktan birer birer indiler.

5. “Akşamki sel bizim mahalledeki evlerin bodrumları ile ana caddeyi bastı.” **cümlesinin ögeleri hangi seçenekte doğru verilmiştir?**

- A) Ö / N / Y   B) ZT / Ö / Y
C) ZT / Ö / N / Y   D) Ö / DT / N / Y

6. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zarf tümleci yoktur?**

- A) Başından geçenleri gülerek anlattı.
B) İşini bitirince dükkânı kapattı.
C) Elindeki çantayı içeriye bıraktı.
D) Güneşli bir günde piknik yaptık.

7. **Aşağıdaki cümlelerin hangisi özne ve yüklemden meydana gelmiştir?**

- A) Dışarıda bunaltıcı bir sıcak var.
B) İnsanlar şehir dışına gidiyor.
C) Gökyüzünde tek bir bulut yok.
D) Çok tatlı ve sıcak bir rüzgar esiyor.

8. **Hangi cümlede ikileme dolaylı tümleş içinde yer almıştır?**

- A) Zamanı kısıtlı insanlar, belli başlı kitapları okumalıdır.
B) Herkes, günde bir iki saat okumalıdır.
C) Çeşit çeşit etkinliklerle boş zamanlarımızı değerlendiriyoruz.
D) Okunan her roman, yeni yeni alemlere götürür.

9. “Edebi eserler bir milletin kültürünün aynasıdır.” **cümlesinin ögeleri hangi seçenekte doğru olarak verilmiştir?**

- A) Özne-yüklem
B) Özne-belirtisiz nene- yüklem
C) Özne-dolaylı tümleş- yüklem
D) Belirtisiz nesne-özne-yüklem

10. “Bizim köyün avcıları karşıdaki tepelerde keklik avladılar.” **cümlesinde aşağıdaki ögelerden hangisi yoktur?**

- A) Özne   B) Zarf tümleci
C) Dolaylı tümleş   D) Belirtisiz nesne

11. **Aşağıdaki sorulardan hangisi “özneyi buldurmaya” yöneliktir?**

- A) Sanatçıyı niçin başarılı buluyorsunuz?
B) Ustalığı kolayca belli oluyor mu?
C) O eserden ne bekliyorsunuz?
D) Bu güzel romanı kim yazmış?

12. “Yönetmen, filmi çok iyi çekmiş.” **cümlesi, yükleme sorulan hangi sorular yanıtlamaktadır?**

- A) Kim-neyi-nasıl   B) Kimi-neyi-niçin
C) Ne-nerede-neden   D) Neyi-neyi-nasıl

13. “İnsan, çalışmasının bedelini almak ister.” **cümlesinde özne olan sözcük, aşağıdaki cümlelerin hangisinde dolaylı tümleştedir?**

- A) İnsan, yüreğinin dostluklara açmalıdır.
B) Böyle olaylar insanı çileden çıkarır.
C) Sonunda insan evrene hakim oldu.
D) Doğa insana cömert davranmış.

14. “Sanatçı, kelimelerin gücünü çok iyi bilmelidir.” **cümlesindeki isim tamlamasının görevi nedir?**

- A) Özne   B) Belirtili nesne
C) Zarf tümleci   D) Dolaylı tümleş (Yer Tamlayıcısı)

15. **Aşağıdaki cümlelerin hangisi tümüyle yüklemdir?**

- A) Sınıfın en başarılı öğrencisidir.
B) Cümlede bildirilen iş yüklemde toplanır.
C) Dün akşam erken yatmış.
D) Biraz önce buradan geçti.

16. **Aşağıdakilerden hangisi yalnızca sözde özne ve yüklemden oluşmaktadır?**

- A) Salonun dün kırılan kapı tokmağı tamir edildi.
B) Televizyonun arızasını düzeltmedi.
C) İki günden beri durmadan bu konuyu tekrarlıyoruz.
D) Geçen yıl bu sınıflar daha başarılıydı.

17. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ögelere ayırmada yanlışlık yapılmıştır?**

- A) Gözleri /uzaktaki kayığa /takıldı.
B) Yol /kıvrım kıvrım /ilerliyor.
C) Suyu berrak ve bol /bir dere /akıyordu.
D) O sonsuz güzelliği /bir daha /gördüm.

18. “O gecenin uzun saatlerini tüyler ürpertici bir uyanıklık içinde geçirdim.” **Bu cümledeki öge dizilişi aşağıdakilerin hangisinde sırasıyla verilmiştir?**

- A) ZT / DT(YT) / Y   B) B’siz N / DT(YT) / Y
C) B’li N / ZT / Y   D) Ö / B’li N / Y

19. “Babaannem, keyfi yerinde olduğu zaman ilgi çekici masallar anlatırdı.” **Bu cümlede aşağıdaki ögelerden hangisi yoktur?**

- A) Özne   B) Belirtili nesne
C) Zarf tümleci   D) Yüklem

1.C 2.B 3.A 4.A 5.A 6.C 7.D 8.D 9.A 10.B 11.D 12.A
13.D 14.B 15.A 16.A 17.C 18.C 19.B